

Workshop Gezond voedselaanbod in Amsterdam

Marya Sheikh Rashid en Fred Woudenberg, 26-02-2021

De GGD Amsterdam werkt actief aan een gezonde voedselomgeving voor kinderen en jongeren. Bij het voorkomen van overgewicht is voedselkeuze belangrijk. Maar ook de omgeving speelt een belangrijke rol. Naast de sociale omgeving levert ook de fysieke voedselomgeving een belangrijke bijdrage, vooral in verband met de onbewuste keuze voor voedsel. Een Amsterdamse tiener komt onderweg van school naar huis zoveel ongezonde snack-verleidingen tegen, dat het heel erg moeilijk is om daar niet aan toe te geven. Het is een taak van de overheid om in te grijpen. Door keuzes te maken in de fysieke voedselomgeving kan dat bijdragen aan een positief effect op de gezondheid. Met aanpassing van de landelijke regelgeving kan nog meer bereikt worden. Een aantal grote gemeenten probeert hier aandacht voor te krijgen bij de Rijksoverheid.

Uitgangspunt Gezonde voedselomgeving Amsterdam:

- Amsterdamse Aanpak Gezond Gewicht en Gezond020
- Prioriteit voor kinderen en jongeren, 23% overgewicht 14-16 jarigen is hoger dan landelijk gemiddelde
- Voedselkeuze is bepalend, maar ook duidelijke rol van de voedselomgeving die overheersend ongezond is
- Overheid heeft een taak om in te grijpen

Conclusie onderzoek landelijke maatregelen: rijksoverheid laat kansen liggen als het gaat om een gezonde voedselomgeving.¹

Conclusie onderzoek gemeentelijk instrumentarium: gemeenten hebben wel de verantwoordelijkheid, maar onvoldoende juridische instrumenten.²

Op basis van deze onderzoeken is een brandbrief naar de Tweede Kamer gestuurd en is een motie ingediend. Een reactie op onderzoeksresultaten rapport juridisch instrumentarium wordt verwacht in mei 2021.

De campagnes: "Tijd voor gezonde voeding" en #maakgezondgewoon vroegen aandacht voor suikertaks, minder kindermarketing, ongezonde voedselomgeving.³

Amsterdam vertaalde adviezen van het Voedingscentrum naar een kader voor lokaal voedselbeleid en vergunningsvoorwaarden. Overzicht gemaakt van waar gemeente wél invloed op heeft, zoals sport-en schoolkantines, sportevenementen, verkooppunten in de openbare ruimte, reclame in metroruimte en buitenomgeving. Maar ook waar de gemeente géén invloed op heeft: horeca, detailhandel, ziekenhuizen, privésfeer (thuis) en particuliere kinderopvang.

Welke instrumenten worden in jullie gemeente wel/niet ingezet en waarom?

- "snoeproutes" bij de herinrichting van wijken. Daarbij let men o.a. op de afstand van scholen en speeltuinen tot supermarkten en plekken waar snacks verkocht worden.
- In gebiedsvisie wordt nagedacht over ontmoedigingsbeleid.
- In Amsterdam via omgevingsvisie beleid met focus op vergroenen. Ook daar wordt een link met voedsel gelegd door bijv. stimuleren van stadslandbouw en functioneel groen in de wijk.

Vraag en aanbod van voedsel

Vraag creëert aanbod: supermarkt biedt producten aan waar consumenten om vragen, hoe beweeg je de consument? In werkelijkheid is het vaak andersom: al ben je niet van plan om te gaan snacken, door het aanbod word je toch verleid. Verleiding werkt onbewust en het aanbod bepaalt in dat opzicht de vraag naar voedsel. Marketing versterkt dit, naast prijsprikkel en smaak.

Voorbeeld Amsterdam: sponsoring van sporttoernooi door een bedrijf van ongezond voedsel. Uiteindelijk droeg de gemeente bij in de kosten voor een gezonde sponsor, maar dit is geen structurele oplossing.

Zijn er goede voorbeelden om te delen?

- reclamebeleid gericht op kindermarketing in de openbare ruimte. En in Amsterdam is de GGD nu ook betrokken bij beleid m.b.t. horeca.
- GGD Utrecht richt zich vooral op scholen en op samenwerking van gezondheidsbevorderaars en gemeenten. Goede projecten zijn heel belangrijk..
- Hoe ga je om met welwillende horeca/detailhandel die bij verandering hun concurrentiepositie ten opzichte van de anderen verliezen?
- Project "smaakcentrum", draait 6 jaar, 30 scholen doen mee. Gericht op moestuinieren, zelf koken. Voor kinderen groep 7 en 8, maar ook ouders en omgeving betrokken. Ook na aantal jaar beklijft het effect, nog. Zie <https://www.smaakcentrum.nl/>

Wie wil actief optrekken met gezonde lobby activiteiten en/of ontwikkeling en uitvoering van lokale aanpak in stedelijk verband?

De bestuurlijke dekking van wethouder is essentieel.

In Arnhem en Nijmegen wil het fysieke en sociale domein wel samen werken. De wil is er, maar in de dagelijkse uitvoering gebeurt er nog weinig.

De praktijk is soms anders dan gewenst. Gemeente is niet altijd betrokken bij keuze wie in bepaald pand mag komen. GGD in Amsterdam tegenwoordig wél betrokken bij het beleid m.b.t. horeca en detailhandel.

Ontwikkeling lokale aanpak

Op gebied van voeding en gezondheid moet op verschillende gebieden ingezet worden: zowel mensen motiveren als aandacht voor de sociale omgeving (scholen, buurt, lokale gezondheidscentra) als aandacht voor de fysieke omgeving (gezonder voedselaanbod óp school maar ook in de omgeving van de school).

Er zijn wel enkele mogelijkheden om de fysieke omgeving te veranderen. Amsterdam hanteert voor het nieuw te bouwen Haven/Stadgebied een nieuwe regel: binnen 250 meter van school geen fastfood. Het is nog onduidelijk hoe dat gaat uitpakken. Bij nieuwe verkooppunten in de openbare ruimte (zoals food trucks) stelt gemeente Amsterdam eisen aan het aanbod dat zoveel mogelijk gezond moet zijn. Voor bestaande situatie wordt in nieuwe beleidsnota uitgezocht of er mogelijkheden zijn de regels aan te passen.

Naast regelgeving is ook handhaven belangrijk, maar lastig.

Rol gemeente ligt met name in ondersteunen en toelichten, en herhalen.

Zijn er internationaal voorbeelden van het stimuleren van gezond voedselaanbod?

Die zijn er wel uit bijv. VK, VS en Australië, Nieuw-Zeeland, maar veelal niet vergelijkbaar met de Nederlandse situatie vanwege een verschillend ruimtelijk aspect.

In Drenthe loopt het project kindermenu 2.0, een wedstrijd waarbij kinderen gezonde recepten bedenken. Het winnende recept komt op de kaart te staan van de deelnemende restaurants. Hierbij komen restaurants positief in het nieuws. Dat is een leuk initiatief, maar wel tijdelijk. Hoe kan dit voor een langdurig effect zorgen?

Een combinatie van bottom up en top down initiatieven werkt het best.

De situatie in dorpen (Drenthe) verschilt heel erg van die in Amsterdam. Maar op het platteland is overgewicht van de jeugd ook een probleem en zijn maatregelen nodig.

De omgevingswet biedt handvatten voor aanpassen inrichting fysieke voedselomgeving, maar er zijn ook mogelijkheden om een ongezondere richting op te gaan. Het blijft sterk afhankelijk van de bestuurlijke wil.

Conclusie

Een gemeente kan een actieve rol spelen bij het aanbod van voedsel gericht op jongeren. Door keuzes te maken op verschillende terreinen is het mogelijk om de fysieke voedselomgeving gezonder te maken. Er is behoefte aan eenduidige richtlijnen voor gemeenten en een overzicht van mogelijke instrumenten.

¹ WUR rapport: <https://research.wur.nl/en/publications/the-healthy-food-environment-policy-index-food-epi-nederland-een--2>

² City Deal rapport: https://agendastad.nl/content/uploads/2021/01/gem_instr_voedselomgeving-def-21_01_2021.pdf

Uva rapport: <https://agendastad.nl/content/uploads/2021/01/Juridisch-instrumentarium-voor-een-gezonde-voedselomgeving-in-de-stad.pdf>

³ <https://www.tijdvoorgezondevoeding.nl/>, <https://jogg.nl/maakgezondgewoon>